

INTELLIGENCE ȘI CULTURA DE SECURITATE

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ STUDENȚEASCĂ
PROCEEDINGS

**VOLUMUL 2
2023**

Editura Academiei Naționale de Informații
„Mihai Viteazul”

STRATEGIA CÂȘTIGĂTOARE A ARMATEI CAUCAZIENE PENTRU CUCERIREA CETĂȚII ERZURUM (FEBRUARIE 1916)

Bogdan MORAR*

Abstract:

In the summer of 1914, the two great military-political camps - the West and the Central Powers – unleashed the First World War. In early November 1914, the Ottoman Empire chose to side with the Central Powers. This led to the opening of a secondary front in the Caucasus where Turkish troops were to clash with Russian troops. The Battle of Sarikamis (22 December 1914-17 January 1915) ended in a great Russian victory, but both sides remained on the sidelines unprepared to strike the decisive blow.

In 1915 the allies in Anatolia, notably Britain and France but without Russian participation, attempted to defeat Turkey by attacking the Dardanelles. The attack failed because the Ottomans concentrated significant troops near Constantinople. These troops were able to be withdrawn and redeployed after the Anglo-French withdrawal from the Turkish Straits. Intelligence warned Russia that the bulk of the Turkish troops were about to leave for the Caucasus. For this reason, the commander of the Caucasian Army, N.N. Yudenich was very anxious because he assumed that a resistance against them was very difficult. So he implemented a very bold plan. This article presents this plan and its results. To write the article I used written testimonies found in the RGVIA – Российский Государственный Военно-Исторический Архив (Russian State Historical-Military Archive) archive, including notes and positions sent by N.N. Yudenich to his superior, the viceroy of the Caucasus Nicholas Nikolaevich.

The conclusions of the article highlight the winning strategy devised by N.N. Yudenich argues the author's personal opinion that this strategy (which included the conquest of Erzurum) was one of the greatest military victories of Tsarist Russia in the First World War.

Keywords: *Caucasus, Russian Empire, Ottoman Empire, World War I, N.N. Yudenich.*

Abrevieri

RGVIA – Российский Государственный Военно-Исторический Архив (Arhiva Istorică-Militară de Stat a Rusiei).

* Bogdan Morar, PhD student of the Doctoral School of International Relations and Security Studies, Faculty of History, Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, e-mail: bmarar2012@gmail.com

Termeni

Antanta sau **Tripla Înțelegere** – este o alianță încheiată între francezi, britanici și ruși, între anii 1904 și 1907, prin care cele trei țări au creat un bloc politico-militar îndreptat împotriva Triplei Alianțe;

Drujină – echipă (detașament), în textul prezent unitate de miliție;

Sotnie – unitate de cavalerie rusească (căzăcească) formată din 100 de călăreți.

Tripla Alianță – încheiată între Germania, Austro-Ungaria și Italia, la 20 mai 1882, pe o perioadă de 5 ani. Scopul acestei alianțe a fost izolarea diplomatică și militară a Franței.

1. Introducere

La începutul lunii august 1914, armatele Antantei și Triplei Alianțe intrau în Primul Război Mondial. Principalele acțiuni militare au avut loc pe fronturile din vestul (unde s-au înfruntat anglo-franco-belgienii cu germanii) și estul Europei (unde s-au înfruntat germano-austro-ungarii cu rușii) și în Balcani (unde s-au înfruntat austro-ungarii cu sârbii). La sfârșitul lunii octombrie 1914, Imperiul Otoman a ales să intre în război de partea Triplei Alianțe (semnase deja, în luna august, un tratat de alianță cu Germania). Drept urmare, Turcia a atacat porturile rusești de la Marea Neagră (Sevastopol, Odessa, Feodosia, Novorosiisk), mobilizând armata pentru a înainta prin Caucaz și pentru a-i elimina pe britanici din Egipt (ocupat de englezi din 1882). S-au deschis astfel, o serie de fronturi suplimentare: unul în Caucaz, unde otomanii, consiliați de germani, trebuiau să îi înfrunte pe ruși și alte două, unul în Mesopotamia (actualmente Irak) și unul de-a lungul canalului Suez, unde turcii urmau să se înfrunte cu britanicii.

Primele lupte, de pe frontul din Caucaz, au avut loc la începutul lunii noiembrie 1914. Acest front a fost neglijat, în lucrările care au tratat istoria Primului Război Mondial. În opinia lui B.A. Șteifon, acest lucru s-a datorat interesului mult prea mare arătat de unii istorici, pentru fronturile deschise în vestul Europei sau în partea europeană a Rusiei. Aceiași istorici „au subestimat rolul acestui front, considerând că războiul a fost purtat în Caucaz cu tehnici învechite și împotriva unei armate slabe (cu referire la cea otomană, n.a.)” (B.A. Șteifon, 1929, p. 49). Însă, lucrurile nu au stat deloc așa. Din punctul meu de vedere, faptele de arme ale armatei ruse din Caucaz pot rivaliza oricând, cu realizările celorlalte armate aliate din Antantă. Luptele aprige dintre ruși și turci au fost deosebit de importante, pentru avansul britanicilor în Imperiul Otoman și, în final, pentru victoria Antantei în război.

Conform istoricului I.I. Rostunov, la intrarea în război împotriva Turciei, trupele țariste, din Caucaz, au însumat aproape 9 divizii de infanterie (care aveau în compunere 143 de batalioane), 211 sotnii și peste 600 de tunuri (I.I. Rostunov, vol. I, 1975, p. 198). Același istoric a menționat că, planul rusesc, în cazul unui război cu Imperiul Otoman, prevedea trei opțiuni: 1) un război doar între Rusia și Turcia, 2) Turcia, încă de la începutul războiului, acționează împreună cu o coaliție ostilă Rusiei, 3) la începutul războiului, Turcia rămâne neutră și apoi atacă Rusia în Caucaz. Principala sarcină atribuită armatei caucaziene a fost apărarea orașelor Baku (principalul centru al industriei extractive a petrolului din Imperiul Țarist) și Tiflis (acum Tbilisi în Georgia, atunci capitala viceregalului caucazian). Încercarea otomanilor de a încercui armata țaristă din Caucaz s-a transformat în marea înfrângere de la Sarikamiș (22 decembrie 1914 – 15 ianuarie 1915), în care armata a 3-a turcă a înregistrat aproape 60.000 de morți, răniți și dispăruți. Victoria rușilor în această bătălie (generalul N.N. Iudenici având un rol important, fiind la comanda unei mari unități) a zdruncinat serios moralul otomanilor. La fel au stat lucrurile și în anul 1915. Cu toate întăririle primite, inclusiv prin venirea unor consilieri militari germani, otomanii nu au putut obține un succes în timpul luptelor de la Alașkert (iulie 1915). În fapt, contraofensiva rusă, din luna august 1915, era gata să ducă la o încercuire a trupelor otomane. În acest timp, încercările Antantei de a forța înfrângerea Turciei, odată cu bombardarea și debarcarea din zona strâmtorii Dardanele (Gallipoli), au dat greș. Pornită în luna aprilie 1915, operațiunea Gallipoli a fost sistată la sfârșitul aceluiași an. Respingerea trupelor anglo-franceze din zona strâmtorilor a fost considerată o mare victorie de către otomani. Aceștia și-au îndreptat privirea, tot mai insistent, spre frontul caucazian, unde urmau să concentreze trupe tot mai numeroase. Istoricul David Martyrosian a confirmat și el, că otomanii urmau să aducă din zona strâmtorilor tot mai multe trupe, pe măsură ce anglo-francezii se retrăgeau. Ca atare, pentru armata țaristă din Caucaz, anul 1916 nu se anunța a fi foarte bun (David Martyrosian, on-line, material consultat la data de 22 mai 2023). Stavka (Înaltul Comandament militar rus) era destul de bine informată și a sesizat că, o serie de unități otomane au început să fie mutate de la Constantinopol pe frontul caucazian, încă din noiembrie 1915. Situația a devenit și mai complicată după ce, în Mesopotamia, un atac englez înspre Bagdad fusese stopat la Kut el-Amara, iar britanicii, fiind înconjurați de armata turcă, nu aveau nici o șansă reală de a înainta sau de a se retrage. În fața acestor noi provocări, conducerea armatei caucaziene a luat hotărârea de a ataca, imediat, armata a 3-a turcă din fața sa, cu scopul de a-i provoca o

înfrângere majoră, pentru ca aceasta să nu mai poată beneficia de ajutorul trupelor ce veneau dinspre capitala Imperiului Otoman. Planul, gândit de generalul N.N. Iudenici, care asigura comanda directă a trupelor țariste de pe frontul caucazian, prevedea o acțiune inițială cu al doilea corp din Turkestan, în direcția orașului Olti (Oltu). Această ofensivă a fost planificată cu două zile înainte de ofensiva principală, care trebuia dată de corpul I armată caucazian, în direcția Erzurum. În același timp, unitățile grupului de șoc (forțe din rezerva armatei și din cele două corpuri, II Turkestan și I caucazian) vor lovi la joncțiunea acestor două corpuri, unde turcii nu se așteptau la apariția marilor forțe rusești, în condițiile unui teren inaccesibil. „Prin urmare, la consiliul militar ținut la Tiflis la 4/17 noiembrie 1915, generalul N.N. Iudenici a propus abandonarea acțiunilor defensive și începerea unei operațiuni ofensive în direcția Erzurum în vederea distrugerii armatei a 3-a otomane până la sosirea unor întăriri” (B.A. Șteifon, 1929, p. 50). La 12/25 ianuarie 1916, același general Iudenici îi cerea acordul Marelui Duce Nicolai Nicolaevici, viceregele Caucazului, pentru a începe asaltul cetății Erzurum (vezi Appendix 1-I). Viceregele a ezitat inițial să-și dea acordul (vezi Appendix 1-II). Iudenici nu a renunțat la cererea sa și a insistat pentru declanșarea operațiunii Erzurum. Generalul rus avea să primească un acord parțial din partea viceregelui, care i-a impus să sisteze atacul în cazul unei rezistențe încăpățănate a turcilor. În esență, planul rusesc de atac era destul de simplu. Așa cum aminteau istoricii William David Allen și Paul Muratoff, Iudenici a propus, ca o parte a trupelor ruse să treacă printr-un sector nedefinit al liniei turcești, nedefinit pentru că era considerat imposibil de trecut, din cauza dificultății naturale a terenului (munți înalți cu creste abrupte) și a iernii feroce. Acest sector era creasta Kargabazar, unde urmau să ajungă soldații diviziei a 4-a de pușcași caucazieni, comandată de generalul Vorobiev. În ajutorul lor, o altă grupare aflată sub comanda generalului Voloșinov-Petricenko a fost trimisă pe terenul, încă mai dificil, al crestei Kandil-dağ. Cele două grupări urmau să faciliteze înaintarea corpului II armată, din Turkestan, condus de generalul Prjevalski, care urma să treacă prin defileul Gürcü-bogaz, înainte de a pătrunde în câmpia din fața cetății Erzurum (William David Allen, Paul Muratoff, 2010, p. 355). Atacul propus de generalul Iudenici a fost privit, încă de la început, cu reticențe chiar de unii comandanți de mari unități. Accesul pe creasta Kargabazar era limitat, din cauza temperaturilor foarte scăzute, ridicarea și amplasarea tunurilor trebuind să fie făcute în nămeți, care ajungeau pe alocuri la 3 metri. Cu toate acestea, Iudenici a trecut peste obiecțiile tuturor și a cerut respectarea întocmai a planului de luptă.

2. Materiale și metode folosite

Pentru realizarea prezentului studiu am folosit, în primul rând, materiale inedite. Totodată, din punct de vedere istoric, am considerat că, obiectivitatea este cea mai importantă. Din acest motiv, am ales să redau câteva pasaje din materialele de arhivă identificate, care sper, că vor ajuta la înțelegerea demersului meu.

3. Dezbaterea problemei în lucrările de până acum

Din păcate, lucrările de specialitate care au început să apară după terminarea Primului Război Mondial au ocolit evenimentele, care au avut loc între anii 1914 și 1917, pe frontul caucazian. Marile lucrări de istorie militară s-au concentrat aproape exclusiv pe fronturile deschise în vestul Europei, în Rusia europeană și apoi, în nordul Italiei. Practic, pentru o perioadă de timp, istoricii nu au avut acces la informații detaliate despre ce lupte sau acțiuni au avut loc, pe parcursul primei conflagrații mondiale, în teatrul de război caucazian. Primii care au publicat lucrări, care au acoperit și frontul turco-rus din Caucaz au fost: Maurice Larcher, *La guerre turque dans la guerre mondiale*, (Etienne Chiron-Berger-Levrault ed., Paris, 1926); Evgheni V. Maslovski, *Мировая война на Кавказском фронте 1914-1917 г., Стратегический очерк* (Războiul mondial pe frontul caucazian 1914-1917, Schiță strategică, Editura Renașterea, Paris, 1933) și Nikolai G. Korsun, *Эрзерумская операция* (Operația Erzurum, Editura Comisariatului Apărării al U.R.S.S., Moscova, 1938). Primul autor s-a bazat, exclusiv, pe informații și mărturii ale unor comandanți otomani care au luptat în Caucaz. Celelalte două sunt lucrări ample, bine realizate ale unor ofițeri ruși, de pe frontul caucazian, care au avut acces la multiple informații, o parte dintre acestea fiind prezentate în lucrările lor. Ulterior, a mai apărut cartea lui Nikolai G. Korsun, *Первая мировая война на Кавказском фронте. Оперативно-стратегический очерк* (Primul război mondial pe frontul caucazian 1914-1917, Schiță strategică și operațională, Editura Militară a U.R.S.S., 1946), dar apoi interesul pentru evenimentele din Caucaz, din perioada 1914-1917, a scăzut. În ultima perioadă au apărut o serie de lucrări, care au înfățișat amploarea acțiunilor militare care au avut loc în Primul Război Mondial, pe frontul caucazian: William David Allen, *Paul Muratoff, Caucasian Battlefields, a history of the wars on turco-caucasian border, 1828-1921*, Cambridge University Press, New York, 2010 (după ediția din 1953); A.A. Kersnovski, *История Русской армии* (Istoria armatei ruse), vol. IV, Editura Golos, Moscova, 1994; Edward J. Erickson, *Ordered*

to die, a history of the Ottoman Army in the First World War, Greenwood Publishing, Westport, 2001; Roger Ford, Eden To Armageddon: World War I in The Middle East, Pegasus Books Llc., 2010.

4. Cuprins

La mijlocul lunii ianuarie 1916, chiar înainte de începerea operațiunii Erzurum, „armata rusă din Caucaz era formată din 126,5 batalioane de infanterie, 372 tunuri, 493 mitraliere, 208 sotnii de cavalerie, 21 companii de ingineri și 52 de drujini (detașamente) de miliție. Totalul trupelor era de 203.741 soldați și ofițeri (ofițeri – 4610, infanterie – 171.053, cavalerie – 28.078)” (RGVIA, fond 2003, opis 1, delo 544, p. 689, în Forțele armate ruse în Primul Război Mondial, vol. II, 2014, p. 205). În fața trupelor ruse, era desfășurată armata a 3-a otomană, care era condusă de Mahmut Kâmil Pașa, avându-l pe colonelul german Felix Guse ca șef de stat major. Cu toate că, armata turcă avea în compunere forțe impresionante (118 batalioane de infanterie, 180 de tunuri, 77 de mitraliere și 41 de escadroane de cavalerie, adică un total 101.294 soldați și ofițeri conform datelor furnizate de autorii lucrării Forțele armate ruse în Primul Război Mondial, vol. II, 2014, p. 206), în fapt, doar o parte a acesteia era aptă de luptă (este vorba de 50.539 soldați și ofițeri). Acest lucru s-a datorat bolilor, care au afectat tot mai serios trupele otomane din zona Erzurum și dezertărilor, care au sporit ca număr. Din acest motiv, pentru lansarea operațiunii Erzurum, generalul Iudenici a reușit să concentreze, la 1/14 ianuarie 1916, forțe care au depășit armata a 3-a otomană de peste două ori în infanterie, de trei ori în artileria de câmp și de cinci ori în cavalerie, adică aproape 76 de mii de infanteriști, aproximativ 10 mii de călăreți, 213 tunuri și 236 mitraliere (Forțele armate ruse în Primul Război Mondial, vol. II. 2014, p. 206). Pe lângă această superioritate în soldați, trebuie să menționăm metodele ingenioase folosite de generalul Iudenici, pentru a pregăti operațiunea Erzurum (vezi Appendix 1-III și 1-IV). Unii istorici au sugerat, că această pregătire ar trebui introdusă într-un manual de tactici militare.

Turcii nu se așteptau la nici un eveniment deosebit pe frontul caucazian. Știau că, pentru ruși, urmau Sărbătorile sfârșitului de an 1915. Ca atare, au considerat că frontul va rămâne liniștit în aceea perioadă.

La începutul anului 1916, armata caucaziană comandată de N.N. Iudenici era dispusă astfel: în zona orașului Olti (Oltu) corpul II armată din Turkestan, sub conducerea generalului Prjevalski, în zona orașului Sarikamiș corpul I armată caucazian, sub conducerea generalului Kalitin, iar în zona Erivan (Armenia) corpul IV armată caucazian, sub conducerea

generalului de Witt. Alte detașamente ale armatei caucaziene acționau în Azerbaidjanul persan și în zona Batumi, de lângă Marea Neagră.

Operațiunea Erzurum a constat din patru etape: 1) bătălia de la Köprüköy (28 decembrie 1915/10 ianuarie 1916 – 12/25 ianuarie, 1916); 2) pregătirea pentru asaltul asupra cetății Erzurum; 3) asaltul Erzerumului (30 ianuarie/10 februarie – 3/16 februarie 1916); 4) urmărirea turcilor. În zona cetății Erzurum „întreaga poziție fortificată de turci avea o lungime de până la 40 km. Cel mai slab punct al fortificațiilor a fost porțiunea de 10 km dintre forturile Tafta și Çobandede; în fața acesteia se afla creasta accidentată Kargabazar, neocupată de turci. În total, pentru asalt rușii au pregătit 78 de batalioane de infanterie, 12 drujini, 180 de tunuri (din care 12 arme de asediu aduse din cetatea Kars), 54 ½ sotnii, 4 companii de săpători” (N.G. Korsun, 1946, p. 53, vezi și Appendix 1-V). Apărarea cetății Erzurum a necesitat prezența unei garnizoane formată din mulți soldați. Cu toate acestea, „comandamentul turc credea că forțele în retragere ale corpurilor IX, X și XI ale armatei a 3-a erau suficiente pentru a apăra Erzurum” (N.G. Korsun, 1946, p. 53), mai ales că, datorită dotării cu un număr mare de tunuri Krupp, cetatea Erzurum era socotită, în acea vreme, de necucerit.

Debutul operațiunii Erzurum s-a produs prin atacul asupra localității turce Köprüköy unde, la 5/18 ianuarie 1916, divizia 39 infanterie rusă a înfrânt trupele otomane, care apărau acel oraș. Cu toate că, acțiunile ofensive rusești arătau că ceva se întâmplă pe front, Înalțul Comandament otoman de la Constantinopol, care sărbătorea încă respingerea debarcării anglo-franceze, din zona strâmtorilor, a catalogat aceste acțiuni drept „atacuri de ochii lumii” (Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Kafkas Cephesi, vol. II, 1993, p. 18). Ministrul turc de război, Enver Pașa, a adăugat că, armata rusă din Caucaz nu a primit întăriri de pe frontul european și nu se poate presupune că le va primi. Greșind și mai mult, el a ordonat armatei a 3-a turce să trimită forțe în Irak și Iran pentru a se bate cu britanicii. Acest lucru arată, cât de departe de realitate era comandamentul otoman. Încă de la începutul operațiunii Erzurum, turcii au fost păcăliți de atacurile surpriză date de ruși. „Aceștia au considerat că acțiunile încăpățânate ale trupelor ruse în valea Passin erau o dovada că acolo este dată lovitura principală, iar pentru respingerea acesteia și-au concentrat în acest sector toate rezervele” (Forțele armate ruse în Primul Război Mondial, vol. II, 2014, p. 207). După ce a observat că turcii sunt păcăliți de atacul din valea Passin, generalul Iudenici a ordonat corpului I caucazian, la 1/14 ianuarie 1916, să atace decisiv, pe direcțiile Olti și Erzurum. Luptele au fost deosebit de

grele, soldații ambelor tabere trebuind să înfrunte furtunile de zăpadă și temperaturile scăzute (vezi Appendix I-VI).

Comandantul armatei a 3-a otomane, Mahmud Kâmil Pașa, care fusese plecat la Constantinopol, s-a întors, în sfârșit, la 29 ianuarie 1916. El a observat că, Erzurumul era sub amenințarea directă, astfel că, și-a dispus trupele în poziții defensive mai avantajoase. După ce a primit o serie de întăriri a reușit să stabilizeze frontul. Nu se aștepta la un atac asupra Erzurumului și a fost surprins când acesta a început, pe 11 februarie 1916. Conform lui A.A. Kernovski, în acea zi, conform ordinelor primite de la generalul N.N. Iudenici, corpul II armată din Turkestan (32 de batalioane, 75 de tunuri și 21 de sotnii), de pe aripa dreaptă a frontului rus, a trebuit să ocolească poziția puternică Deve-Boyun. În centru, divizia a 4-a de pușcași caucazieni a ținut spre platoul Kargabazar. Pe flancul stâng, corpul I armată caucazian (42 de batalioane, 12 drujini de miliție, 128 de tunuri și 28 de sotnii) a primit onoarea unui atac frontal asupra poziției Deve-boyun și platoului Palanteken. Divizia 66 infanterie a format rezerva. Pentru acțiunea împotriva fortului Çoban-dede, unul din punctele cheie a liniei de rezistență a otomanilor, „a fost trimisă divizia a 39-a, cea mai puternică ca număr și curajoasă în spirit” (B.A. Șteifon, 1929, p. 61). În total, pentru cucerirea cetății Erzurum, generalul Iudenici a trimis la atac forțe care au însumat 100 ½ batalioane de infanterie, 12 drujini de miliție, 237 de tunuri și 86 de sotnii. Trebuie menționat că, onoarea de a începe atacul a fost acordată unui batalion de sub comanda colonelului armean Pirumov (Pirumyan). Unitatea acestuia a atacat fortul Dalan-göz unde, „după o luptă surdă, o companie rusă a escaladat zidul și a pătruns în fort. Restul trupelor au urmat-o. Au fost câteva ore de luptă la baionetă în interiorul fortului, dar în zorii zilei de 12 februarie, Dalan-göz a intrat în mâinile rușilor” (W.E.D. Allen, Paul Muratoff, 2010, p. 358). Turcii, desperați, au încercat să recucerească fortul, dar toate încercările lor au fost respinse (vezi Appendix 1-VII). La 14 februarie, rușii au capturat fortul Tafta (luând 1500 de prizonieri și 20 de tunuri) și au deschis accesul spre câmpia Erzurum din nord. Cea de-a 4-a divizie de pușcași caucazieni, care a străpuns frontul turcilor la nord de fortul Çoban-Dede, a coborât, de asemenea, înspre câmpia Erzurum. Turcii au început să înțeleagă planul rușilor, de abia după patru zile. Acest lucru a întârziat un răspuns din partea lor și a pecetluit soarta cetății Erzurum. După ce, în 15 februarie 1916, cade și fortul Çoban-dede, „care a fost abandonat de turci după o rezistență serioasă” (W.E.D. Allen, Paul Muratoff, 2010, p. 362), întreaga linie de rezistență a otomanilor din fața Erzurumului s-a prăbușit. În dimineața zilei următoare, trupele ruse

pătrund în oraș, care fusese părăsit în grabă de turci (vezi și Appendix I-VIII). Veștile despre succesul de la Erzurum ajung aproape instantaneu la Tiflis, capitala Caucazului rusesc. Nicolai Nicolaevici, viceregele Caucazului, care inițial nici nu a vrut să-l lase pe generalul N.N. Iudenici să pornească atacul, este impresionat de succes. Francis W. Halsey a notat într-o lucrare despre Primul Război Mondial:

<<Victoria lui Iudenici a fost atât de bruscă încât Marele Duce, ale cărui munci la sediul central fuseseră neprețuite, nu a avut timp să vină și să fie prezent la triumful final. A primit marea veste la palatul său din Tiflis, unde a fost aclamat cu entuziasm>> (Francis W. Halsey, vol. VIII, 1919, p. 144). Victoria contra turcilor era totală, cea mai importantă victorie a armatei ruse de pe toate fronturile Primului Război Mondial. Iar B.A. Șteifon a amintit că:

<<La trei zile după capturarea orașului Erzurum generalul N.N. Iudenici a primit o telegramă din partea țarului Nicolae al II-lea: Drept răsplată pentru marele curaj și conducerea iscusită arătată de dumneavoastră în capturarea cetății Erzurum, vă ofer Ordinul Sf. Gheorghe, clasa a II-a. Guvernele Angliei și Franței, prin decorațiile trimise generalului Iudenici, au subliniat importanța capturării Erzurumului pentru victoria Antantei>> (B.A. Șteifon, 1929, p. 65).

Figura 1: Generalul Iudenici, comandantul armatei caucaziene în timpul asediului și cuceririi fortăreței Erzurum, fotografie publicată de periodicul «Разведчик» (*Cercetașul*), nr. 1317 din 2/15 februarie 1916, p. 67.

5. Concluzii

Fără îndoială, că succesul de la Erzurum s-a datorat încăpățânării generalului N.N. Iudenici. Conform lui B.A. Șteifon, acesta era o persoană extrem de modestă, tăcută, care nu a avut nici un corespondent de război în jurul lui și nu i-a plăcut publicitatea. În schimb, s-a dedicat complet muncii sale, fiind un adevărat organizator (vezi și Appendix I-IX). În încheiere redau opinia istoricului scoțian John Buchan care a afirmat, că:

<<Cucerirea Erzerumului a fost unul dintre cele mai strălucite episoade strategice ale Primului Război Mondial. Iudenici adoptase un plan care presupunea o sincronizare atentă, în condițiile în care era aproape imposibil să se respecte un calendar [...] De asemenea, era un plan care pune la grea încercare devotamentul oamenilor săi. Să tragi tunuri peste vărfurile stâncoase înfundate de zăpadă, așa cum a făcut Prjevalsky înainte de a cuceri fortul Kara-göbek, a fost o ispravă care trebuie să se claseze pe o poziție ridicată printre realizările războiului purtat în munți>> (John Buchan, 1917, p. 96).

Appendix 1-I:

I. N.N. Iudenici a scris marelui Duce Nicolai Nicolaevici:

<<Cerând permisiunea Alteței Voastre Imperiale pentru a începe o operațiune ofensivă împotriva turcilor, raportează că această operațiune nu vizează nicio achiziție teritorială, ci urmărește doar o posibilă slăbire a armatei turce înainte de apropierea întăririlor de la Constantinopol. Această operațiune ar putea obține un rezultat mai mare decât s-ar putea aștepta, existând posibilitatea să cucerim cetatea Erzurum [...] Această cucerire va face inevitabilă distrugerea finală a întregii armate a 3-a otomane, din moment ce, slăbită de luptele recente, această armată va avea și sarcina de a apăra cetatea [...] Având în vedere acest lucru, am trecut la pregătirea operațiunilor împotriva Erzurumului, dar trebuie mai întâi să cer permisiunea Alteței Voastre Imperiale pentru a epuiza rezerva de muniții din cetatea Kars, în așteptarea sosirii proviziilor din Rusia europeană. Cât despre direcția atacului asupra cetății Erzurum, ținând cont de situația generală și de condițiile terenului, consider că este cel mai oportun să încep un atac decisiv simultan dinspre est – prin Deve-Boyun – și nord – până la trecătoarea Gürcü-bogaz, deoarece acest lucru îi va obliga pe turci să își întindă forțele lor la maximum; iar noi, după concentrarea tuturor forțelor [...] vom da o lovitură decisivă între forturile Çoban-dede și Tafta [...] Raportează cu cel mai mare devotament că eu împreună cu statul major luăm măsuri pentru pregătirea atentă și minuțioasă a planului pentru capturarea cetății Erzurum în cel mai scurt

timp posibil, ținând cont că orice întârziere nu va face decât să complice asaltul, întrucât le va permite turcilor să-și revină după înfrângerea suferită și să beneficieze de întăriri. Generalul de infanterie Iudenici>> (RGVIA, fond 2100, opis 1, delo 590, pp. 5–6 reprodus în Forțele armate ruse în Primul Război Mondial, vol. II, 2014, pp. 641-642).

Appendix 1-II:

II. Răspunsul Marelui Duce a fost următorul:

<<Sunt destul de sigur că trupele care au dat dovadă de atâta vitejie (în bătăliile trecute, n.a.) [...] sunt capabile de cele mai înalte fapte eroice, dar sunt de acord cu tine că situația generală nu ne permite să trecem la asaltul Erzurumului fără o pregătire atentă și având la îndemână toate mijloacele necesare pentru a face acest lucru. Pe lângă faptul că stăm prost cu muniția, nu avem nici artileria adecvată pentru a lupta cu succes cu artileria grea turcească din forturi; iar bazele noastre de aprovizionare sunt îndepărtate. În fața corpului al II-lea din Turkestan, judecând după rapoartele primite de la tine, turcii opun încă o rezistență serioasă [...] S-ar putea ca armata turcă să nu fie în măsură să reziste în teren, dar nu știm de ce este capabilă pentru apărarea cetății, fiind susținută de sute de tunuri. Având în vedere cele spuse, nu mă consider îndreptățit să permit efectuarea acestei operațiuni. Marele Duce Nicolai Romanov>> (A.V. Șișov, 2004, p. 235).

Appendix 1-III și 1-IV:

III. Dintre măsurile propuse de generalul Iudenici, pentru desfășurarea în bune condiții a operațiunii Erzurum, amintim:

<<Menținerea în stare de funcționare a șinelor de cale ferată de la Kars până la gara Sarikamiș și a drumurilor. De la Kars la Merdenek și apoi până la Olti din vara anului 1915 s-a dat în folosință o cale ferată cu ecartament îngust, vagoanele fiind trase de cai. Întrucât iarna din munții din partea turcă a Armeniei era deosebit de grea, s-au format echipe speciale de dezăpezire pentru această perioadă. Acestea s-au luptat cu zăpada pentru a înlesni comunicațiile armatei. Fiecare ocazie a fost folosită pentru a crea aspectul pregătirii trupelor caucaziene doar pentru iernare în munți. Alte măsuri ordonate de generalul Iudenici au vizat: mutarea cartierului său general la Karaorgan, situat la doar 20 de kilometri de linia frontului pentru a fi în legătură permanentă cu trupele și o grijă deosebită pentru asigurarea proviziilor necesare trupelor din prima linie (în acest sens s-au achiziționat cămile din nordul Persiei). Totodată, liniile telegrafice au primit o protecție sporită cu ajutorul

patrulilor de călăreți cazaci și a grănicerilor [...] Cerințele pentru camuflajul militar au fost dure. Pentru ca observatorii inamici să nu poată detecta întăririle în marș, trecerile prin lanțurile muntoase din zona frontului au fost efectuate doar noaptea. Chiar și fumatul în timpul mersului era interzis. O atenție deosebită a fost acordată derutării inamicului pentru viitoarea ofensivă [...] Cu doar câteva zile înainte de începerea ofensivei, de la cartierul general al armatei ruse o telegramă urgentă necriptată a fost trimisă comandantului diviziei a 4-a de pușcași caucazieni [...] Totul a fost făcut în așa fel încât conținutul telegramii necriptate de o importanță deosebită să devină cunoscut de foarte mulți pe parcursul „circulației” acesteia>> (A.V. Șişov, 2014, pp. 227-228).

IV. B.A. Șteifon a scris că:

<<Nici una dintre armatele țărilor care au luptat în Primul Război Mondial nu au dispus de un astfel de sistem original de comandă și control al trupelor ca cel organizat de generalul Iudenici. Acesta, [...] fiind cu trupele mai tot timpul, a avut doar un așa-numit sediu de teren compus din 4-5 ofițeri ai Statului Major General și din cei care asigurau comunicațiile. Aceștia din urmă (datorită faptului că asigurau transmiterea rapidă a ordinilor către marile unități, n.a.) erau foarte importanți pentru Iudenici și au ajutat foarte mult la succesul operației>> (B.A. Șteifon, 1929, pp. 51-52).

Appendix 1-V:

V. <<După ce a primit permisiunea pentru asalt, generalul N.N. Iudenici a adus din sectoarele secundare ale frontului tot ceea ce ar putea fi dus de acolo [...] Prin măsuri eroice, el a reușit să ia din cetatea Kars artileria grea necesară asediului Erzurumului pe care a trimis-o pe flancul stâng al trupelor sale de atac. Toate rezervele care erau în spate, până și brigăzile de miliție, au fost atrase pe front>> (B.A. Șteifon, 1929, p. 61).

Appendix I-VI:

VI. La finalul primei etape a operațiunii „pierderile trupelor rusești s-au ridicat la: ofițeri uciși – 37, răniți – 185; soldați uciși – 1332, răniți – 7195. Armata otomană, conform unor date oficiale, a pierdut 22 de mii de soldați și ofițeri. Dintre aceștia, potrivit comunicărilor armatei caucaziene, 98 de ofițeri și 4753 de soldați au fost luați prizonieri” (Forțele armate ruse în Primul Război Mondial, vol. II, 2014, p. 209).

Appendix 1-VII:

VII. Istoricul A.V. Șișov a relatat că, infanteria turcă a plecat de opt ori la atac pentru a recupera fortul.

<<Ultimele două atacuri au fost respinse de ruși cu baionetele, aceștia salvând ultimele cartușe pentru a le folosi doar în cazuri extreme. Când a început al optulea atac, soldații ruși din fort au primit ajutorul mult așteptat: un soldat necunoscut pe un măgar a reușit să livreze muniție pentru puști. Generalul Iudenici, după ce a aflat despre această ispravă, a ordonat să se găsească acel soldat pentru a fi recompensat, dar nimeni nu l-a putut găsi, spre mâhnirea comandantului>> (A.V. Șișov, 2004, p. 240).

Appendix I-VIII:

VIII. „La ora 7 dimineața, un regiment de cazaci din Terek a intrat în oraș, urmat de elemente ale regimentului 263 infanterie și ale regimentului 5 de pușcași caucazieni. Turcii au fost alungați înapoi spre vest. Din cetate au fost luate 9 stindarde, 315 tunuri, stocuri mari de muniție și alimente, precum și peste 8000 de prizonieri. Pierderile rusești pentru cucerirea Erzerumului: până la 950 uciși, 7500 răniți și înghețați” (N.G. Korsun, 1946, p. 54). În total, de la sfârșitul lunii ianuarie și până la mijlocul lunii februarie 1916, rușii au pierdut cca. 17.000 soldați morți, răniți sau înghețați sau 10% din efective, în timp ce turcii au pierdut peste 60 % din totalul forțelor. A.A. Kernovski a menționat că luptele din sectorul cetății Erzurum au durat până pe 9/22 februarie 1916. Astfel că, „pe lângă prizonierii și trofee capturate în timpul asaltului, rușii au mai capturat alți 80 de ofițeri, 7500 de soldați și 130 de tunuri în timpul urmăririi resturilor armatei a 3-a otomane” (A.A. Kernovski, 1994, p. 148).

Appendix I-IX:

IX. <<Informațiile, pe care le obținea de la prizonierii de război sau cu ajutorul avioanelor, i-au dat lui N.N. Iudenici o idee completă despre ce se întâmpla în prima linie a frontului. Acesta absorbea fără întrebări inutile toate informațiile și prin puterea talentului său le alegea pe cele mai importante. Toate aceste lucruri l-au ajutat să termine operațiunea Erzurum cu o victorie răsunătoare>> (B.A. Șteifon, 1929, p. 53).

Bibliografie:

1. Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Kafkas Cephesi – 3 ncü ordu harekati, cilt II – Luptele la care au participat turcii în Primul Război Mondial – Frontul caucazian, operațiunea armatei a 3-a, 1993, vol. II, Imprimeria Statului Major General al Armatei Turce, Ankara.
2. Вооруженные силы России в Первой Мировой Войне 1914–1917 (Forțele armate ale Rusiei în Primul Război Mondial, 1914-1917), 2014, colectiv de autori, vol. II, Editura Magapolis, Moscova.
3. Allen, William David; Muratoff, Paul, 2010, Caucasian Battlefields, a history of the wars on turco-caucasian border, 1828-1921, Cambridge University Press, New York.
4. Bogdan, Morar, 2021, Un front uitat (Războiul ruso-turc din Caucaz 1914-1917), Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
5. Bogdan, Morar, 2021, Cum a căzut fortăreața Erzurum cu 5 minute întârziere, în revista Magazin Istoric, nr. 9(654), pp. 58-62.
6. Buchan, John, 1917, Nelson's history of the war, vol. XIII, Thomas Nelson and son, Londra.
7. Coene, Frederik, 2009, The Caucasus: an introduction, Taylor & Francis e-Library.
8. Erickson, Edward J., 2001, Ordered to die, a history of the Ottoman Army in the First World War, Greenwood Publishing, Westport.
9. Halsey, Francis W., 1919, The literary digest, History of the world war, vol. VIII, Funk & Wagnalls, New York
10. Martyrosian, David, Эрзерумская операция (Operațiunea Erzurum), pe encyclopedia.mil.ru, material consultat în data de 22 mai 2023.
11. Kersnovski, Anton A., 1994, История Русской армии (Istoria armatei ruse), vol. IV, Editura „Golos”, Moscova.
12. Korsun, Nikolai G., 1938, Эрзерумская операция (Operația Erzurum), Editura Comisariatului Apărării al U.R.S.S., Moscova.
13. Korsun, Nikolai G., 1946, Первая мировая война на Кавказском фронте. Оперативно-стратегический очерк (Primul război mondial pe frontul caucazian 1914-1917, Schiță strategică și operațională), Editura Militară a U.R.S.S.
14. Maslovski, Evgheni V., 1933, Мировая война на Кавказском фронте 1914-1917 г., Стратегический очерк (Războiul mondial pe frontul caucazian 1914-1917, Schiță strategică), Editura Renașterea, Paris.
15. Popa, Mircea N., 1979, Primul Război Mondial, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
16. Rostunov, Ivan I., 1975, История Первой Мировой Войны 1914-1918 гг. (Istoria Primului Război Mondial 1914-1918), vol. I și II, Nauka, Moscova.
17. Șișov, A.V., 2004, Юденич, генерал Суворовской школы (Iudenici, general al școlii militare a lui Suvorov), Editura Vece, Moscova.

18. Șteifon, Boris A., 1929, Штурм Эрзерума (Cucerirea cetății Erzurum), în Военный сборник (Revista militară), nr. 10, Belgrad, pp. 49-66.

19. Tucker, Spencer C., 2014, World War I, The Definitive Encyclopedia and Document Collection, ABC-CLIO Llc, Santa Barbara, California.

20. Zaioncikovski, Andrei M., 2002, Первая Мировая Война 1914–1918 гг. (Primul Război Mondial 1914-1918), Editura „Poligon”, Sankt Petersburg.

Aceasta este a doua ediție a volumului publicat de Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul” (ANIMV), care cuprinde lucrările prezentate în cadrul Conferinței Științifice Intelligence și Cultura de Securitate 2023 (ICS2023). Inițiativa ICS2023 continuă să ofere studenților o platformă pentru dialog academic și pentru a împărtăși realizările lor științifice.

Ediția actuală își extinde participarea la un spectru mai larg de contributori, incluzând atât doctoranzi, cât și studenți din programele de master, cu un interes crescut pentru domenii precum intelligence, securitate națională, istorie și relații internaționale.

Organizarea conferinței a fost posibilă datorită eforturilor continue ale doctoranzilor și ale conducătorilor de doctorat din cadrul Școlii Doctorale Informații și Securitate Națională a ANIMV.

Anticipăm cu entuziasm noi discuții și schimburi de idei în viitoarea ediție a conferinței.

ISSN 2972-1350
ISSN-L 2971-8139